Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Store Afdeling)

24. april 2012*

»Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed — artikel 34 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder — direktiv 2003/109/EF – tredjelandsstatsborgeres status som fastboende udlændinge — ret til ligebehandling med hensyn til social sikring, social bistand og social beskyttelse — undtagelse fra princippet om ligebehandling for foranstaltninger vedrørende social bistand og social beskyttelse — udelukkelse af »centrale ydelser« fra undtagelsens anvendelsesområde — nationale bestemmelser om boligstøtte til mindre bemidlede lejere — midler afsat til tredjelandsstatsborgere fastsat på baggrund af et forskelligt vægtet gennemsnit — afslag på en ansøgning om boligstøtte under henvisning til, at budgettet for tredjelandsstatsborgere er opbrugt«

I sag C-571/10,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF indgivet af Tribunale di Bolzano (Italien) ved afgørelse af 24. november 2010, indgået til Domstolen den 7. december 2010, i sagen:

**Servet Kamberaj**

mod

**Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES)**

**Giunta della Provincia autonoma di Bolzano**

**Provincia autonoma di Bolzano,**

procesdeltagere:

**Associazione Porte Aperte/Offene Türen**

**Human Rights International**

**Associazione Volontarius**

**Fondazione Alexander Langer,**

har

DOMSTOLEN (Store Afdeling)

sammensat af præsidenten, V. Skouris, afdelingsformændene A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J. Malenovský og U. Lõhmus samt dommerne A. Rosas, E. Levits, A. Ó Caoimh (refererende dommer), L. Bay Larsen, T. von Danwitz, A. Arabadjiev og E. Jarašiūnas,

* Processprog: italiensk.

generaladvokat: Y. Bot

justitssekretær: fuldmægtig A. Impellizzeri,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 18. oktober 2011,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Servet Kamberaj ved avvocati F. Pinton og D. Simonato

— Provincia autonoma di Bolzano ved Rechtsanwälte R. von Guggenberg, S. Beikircher, C. Bernardi og D. Ambach

— den belgiske regering ved J.-C. Halleux og C. Pochet, som befuldmægtigede

— den franske regering ved E. Belliard, G. de Bergues og B. Beaupère-Manokha, som befuldmægtigede

— den østrigske regering ved C. Pesendorfer, som befuldmægtiget

— Europa-Kommissionen ved M. Condou-Durande og C. Cattabriga, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 13. december 2011,

afsagt følgende

## Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 2 TEU, 6 TEU, 18 TEUF, 45 TEUF og 49 TEUF samt artikel 21 og 34 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«) såvel som bestemmelserne i Rådets direktiv 2000/43/EF af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse (EFT L 180, s. 22) og Rådets direktiv 2003/109/EF af 25. november 2003 om tredjelandsstatsborgeres status som fastboende udlænding (EUT 2004 L 16, s. 44). Den forelæggende ret rejser også spørgsmål om artikel 14 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950 (herefter »EMRK«), og artikel 1 i protokol nr. 12 til den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, der blev undertegnet i Rom den 4. november 2000 (herefter »protokol nr. 12«).

2 Denne anmodning er indgivet i en sag mellem Servet Kamberaj og Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (instituttet for socialt boligbyggeri i den selvstyrende provins Bolzano, herefter »IPES«), Giunta della Provincia autonoma di Bolzano (regionalforsamlingen i den selvstyrende provins Bolzano, herefter »Giunta«) og Provincia autonoma di Bolzano (den selvstyrende provins Bolzano) om IPES' afslag på Servet Kamberajs ansøgning om boligstøtte for 2009 under henvisning til, at den selvstyrende provins Bolzanos budget for tildeling af en sådan støtte til tredjelandsstatsborgere var opbrugt.

### Retsforskrifter

*EU-retlige forskrifter*

Direktiv 2000/43

3 I henhold til artikel 1 i direktiv 2000/43 er »[f]ormålet […] at fastlægge en ramme for bekæmpelse af forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse med henblik på at iværksætte princippet om ligebehandling i medlemsstaterne«.

4 Direktivets artikel 2, stk. 1 og 2, fastsætter følgende:

»1. I dette direktiv betyder princippet om ligebehandling, at ingen må udsættes for direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse.

2. I henhold til stk. 1:

a) foreligger der direkte forskelsbehandling, når en person på grund af race eller etnisk oprindelse behandles ringere end en anden bliver, er blevet eller ville blive behandlet i en tilsvarende situation

b) foreligger der indirekte forskelsbehandling, hvis en tilsyneladende neutral bestemmelse, betingelse eller praksis vil stille personer af en bestemt race eller etnisk oprindelse særlig ufordelagtigt i forhold til andre personer, medmindre den pågældende bestemmelse, betingelse eller praksis er objektivt begrundet i et legitimt mål, og midlerne til at opfylde det er hensigtsmæssige og nødvendige.«

5 Artikel 3, stk. 2, i direktiv 2000/43 bestemmer, at dette »[ikke] omfatter […] forskelsbehandling på grundlag af nationalitet og berører ikke bestemmelser og betingelser vedrørende tredjelandsstatsborgeres og statsløse personers indrejse og ophold på medlemsstaternes territorium og heller ikke nogen form for behandling, der skyldes de pågældende tredjelandsstatsborgeres eller statsløse personers retsstilling«.

6 Samme direktivs artikel 15 har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne fastsætter, hvilke sanktioner der skal anvendes i tilfælde af overtrædelse af nationale bestemmelser, der er vedtaget til gennemførelse af dette direktiv, og tager alle nødvendige skridt til at sikre deres anvendelse. Sanktionerne, der kan indebære, at der ydes ofret skadeserstatning, skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have en afskrækkende virkning. Medlemsstaterne giver senest den 19. juli 2003 Kommissionen meddelelse om disse bestemmelser samt enhver senere ændring heri så tidligt som muligt.«

Direktiv 2003/109

7 2.-4., 6., 12. og 13. betragtning til direktiv 2003/109 har følgende ordlyd:

»(2) Under sit ekstraordinære møde i Tammerfors den 15. og 16. oktober 1999 erklærede Det Europæiske Råd, at tredjelandsstatsborgeres retsstilling bør tilnærmes EU-borgeres retsstilling, og at en person, der har opholdt sig lovligt i en medlemsstat i en given periode, og som er i besiddelse af en tilladelse til længerevarende ophold, i den pågældende medlemsstat bør indrømmes en række ensartede rettigheder, der ligger så tæt som muligt på unionsborgernes rettigheder.

(3) I dette direktiv overholdes de grundlæggende rettigheder og de principper, som anerkendes i bl.a. [EMRK] og [chartret].

(4) Integrationen af tredjelandsstatsborgere, der er fastboende i medlemsstaterne, er en meget vigtig faktor til fremme af den økonomiske og sociale samhørighed, som er en af Fællesskabets grundlæggende målsætninger i overensstemmelse med [EF-] traktaten.

[…]

(6) Hovedkriteriet for meddelelse af status som fastboende udlænding bør være varigheden af opholdet på medlemsstatens område. Opholdet skal have været lovligt og uden afbrydelse som vidnesbyrd om personens tilknytning til landet. […]

[…]

(12) For at udgøre et virkeligt integrationsredskab i det samfund, hvor den fastboende udlænding har slået sig ned, bør denne status som fastboende udlænding sikre, at den pågældende behandles på lige fod med medlemsstatens egne borgere på en lang række økonomiske og sociale områder i henhold til de relevante betingelser i dette direktiv.

(13) Begrænsningen af ligebehandlingen med hensyn til social bistand og social beskyttelse til centrale ydelser skal forstås således, at begrebet centrale ydelser mindst omfatter en minimal indkomststøtte, bistand ved sygdom og graviditet, bistand til forældre og langtidspleje. De nærmere bestemmelser for tildeling af sådan bistand bør fastsættes efter national lovgivning.«

8 Kapitel II i direktiv 2003/109 omhandler tildeling af status som fastboende udlænding i en medlemsstat.

9 I overensstemmelse med samme direktivs artikel 4, stk. 1, som findes i nævnte kapitel II, meddeler medlemsstaterne tredjelandsstatsborgere, der har opholdt sig lovligt og uden afbrydelse på deres område i fem år umiddelbart forud for indgivelsen af den relevante ansøgning, status som fastboende udlændinge.

10 I artikel 5 i direktiv 2003/109 fastsættes betingelserne for meddelelse af status som fastboende udlænding. I overensstemmelse med denne artikels stk. 1, litra a) og b), kræver medlemsstaterne, at tredjelandsstatsborgere fremlægger bevis for, at de til sig selv og de familiemedlemmer, som de har forsørgerpligt over for, for det første råder over faste og regelmæssige indtægter, der er tilstrækkelige til, at de pågældende kan forsørge sig selv og deres familiemedlemmer uden social bistand fra den pågældende medlemsstat, og for det andet en sygeforsikring, der dækker alle de risici, der normalt er dækket for den pågældende medlemsstats egne statsborgere.

11 Af nævnte artikel 5, stk. 2, fremgår, at medlemsstaterne kan kræve, at tredjelandsstatsborgere opfylder integrationsbetingelser i overensstemmelse med national ret.

12 Selv om medlemsstaterne i overensstemmelse med artikel 6, stk. 1, i direktiv 2003/109 kan nægte en person status som fastboende udlænding, hvis det er begrundet i hensynet til den offentlige orden eller den offentlige sikkerhed, må et sådant afslag i henhold til samme artikels stk. 2 ikke begrundes med økonomiske forhold.

13 Artikel 7, stk. 1, i direktiv 2003/109 bestemmer, at for at opnå status som fastboende udlænding skal den pågældende tredjelandsstatsborger indgive en ansøgning til de kompetente myndigheder i den medlemsstat, hvor vedkommende opholder sig. Tredjelandsstatsborgeren skal vedlægge den i henhold til national ret fastsatte dokumentation for, at vedkommende opfylder betingelserne i samme direktivs artikel 4 og 5.

14 Direktivets artikel 11, stk. 1, har følgende ordlyd:

»En fastboende udlænding har samme rettigheder som medlemsstatens statsborgere med hensyn til følgende:

[…]

d) social sikring og centrale ydelser, der tildeles som social bistand i henhold til national lovgivning

[…]

f) adgang til samt levering af goder og tjenesteydelser, som står til rådighed for offentligheden, herunder adgang til en bolig.

[…]«

15 Samme direktivs artikel 11, stk. 4, fastsætter, at »[m]edlemsstaterne kan begrænse ligebehandling med hensyn til social bistand og social beskyttelse til centrale ydelser«.

16 Artikel 12, stk. 1, i direktiv 2003/109 bestemmer, at [m]edlemsstaterne [kun] kan […] træffe afgørelse om at udvise en fastboende udlænding, hvis vedkommende udgør en reel og tilstrækkeligt alvorlig trussel mod den offentlige orden eller den offentlige sikkerhed. I henhold til samme artikels stk. 2 må en afgørelse om udvisning ikke begrundes i økonomiske forhold.

17 I overensstemmelse med artikel 26, stk. 1, i direktiv 2003/109 skal medlemsstaterne sætte de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme dette direktiv senest den 23. januar 2006.

*Nationale bestemmelser*

Den italienske forfatning

18 I henhold til den italienske forfatnings artikel 117 kan staten kun lovgive om social bistand med henblik på fastlæggelsen af det serviceniveau, der skal udbydes vedrørende borgerlige og sociale rettigheder, som skal sikres i hele Italien. Ud over dette mål henhører kompetencen under regionerne.

Lovdekret nr. 286/1998

19 Lovdekret nr. 3 af 8. juli 1998, der gennemfører direktiv 2003/109/EF om tredjelandsstatsborgeres status som fastboende udlænding (GURI nr. 24 af 30.1.2007, s. 4), har integreret dette direktivs bestemmelser inden for rammerne af lovdekret nr. 286 af 25. juli 1998 om de konsoliderede bestemmelser vedrørende indvandring og betingelser, som udlændinge skal opfylde (almindeligt tillæg til GURI nr. 191 af 18.8.1998, herefter »lovdekret nr. 286/1998«).

20 Artikel 9, stk. 1, i lovdekret nr. 286/1998 bestemmer følgende:

»En udlænding, som i mindst fem år har haft en gyldig opholdstilladelse, og som godtgør at råde over en indtægt, som ikke er lavere end den årlige socialydelse, og, i tilfælde af en ansøgning vedrørende sine familiemedlemmer, en tilstrækkelig indtægt […] og en passende bolig, der opfylder minimumskravene i [de relevante bestemmelser i national ret], kan ansøge politimesteren om udstedelse af en EF-opholdstilladelse som fastboende til sig selv og sine familiemedlemmer […]«

21 Artikel 9, stk. 12, i lovdekret nr. 286/1998 fastsætter følgende:

»Ud over bestemmelserne om udlændinge, som lovligt opholder sig i Italien, kan indehaveren af EF-opholdstilladelsen som fastboende:

[…]

c) oppebære sociale bistandsydelser, socialsikringsydelser, ydelser vedrørende sundheds-, uddannelses- og socialområdet, ydelser vedrørende adgang til goder og tjenesteydelser, som står til rådighed for offentligheden, herunder adgang til proceduren for adgang til boliger opført af det offentlige, medmindre andet er bestemt og forudsat, at det kan godtgøres, at udlændingen reelt har bopæl på nationalt område […]«

Præsidentielt dekret nr. 670/1972

22 I henhold til artikel 3, stk. 3, i præsidentielt dekret nr. 670 af 31. august 1972 om den særlige status for Trentino-Alto Adige-regionen (Guri nr. 301 af 20.11.1972, herefter »præsidentielt dekret nr. 670/1972«), som er et dekret med forfatningsretlig rang, gælder der for den selvstyrende provins Bolzano på grund af

dennes særlige befolkningssammensætning, der er fordelt på tre sproggrupper, nemlig grupper, som udtrykker sig på henholdsvis italiensk, tysk og ladinsk (herefter »de tre sproggrupper«), særlige selvstyrebetingelser.

23 Det følger af artikel 8, nr. 25, i præsidentielt dekret nr. 670/1972, at dette selvstyre bl.a. indebærer kompetence til at vedtage bestemmelser på lovgivningsniveau vedrørende offentlig bistand og støtte.

24 Artikel 15, stk. 2, i præsidentielt dekret nr. 670/1972 bestemmer, at den selvstyrende provins Bolzano – med undtagelse af ekstraordinære tilfælde – anvender de bevillinger, som har et bistandsmæssigt, socialt og kulturelt formål, i direkte forhold til størrelsen af hver af de tre sproggrupper og ud fra behovet hos disse.

Provinslovgivningen

25 Boligstøtte er foreskrevet i artikel 2, stk. 1, litra k), i legge provinciale n° 13 (provinslov nr. 13) af 17. december 1998, i den affattelse, der var gældende på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i hovedsagen (herefter »provinsloven«). Denne støtte, som udgør et bidrag til betaling af mindrebemidlede lejeres husleje for at sætte dem i stand til at betale den, er fordelt mellem de tre sproggrupper i overensstemmelse med artikel 15, stk. 2, i præsidentielt dekret nr. 670/1972.

26 Artikel 5, stk. 1, i provinsloven bestemmer, at de midler, der er afsat til de i samme lovs artikel 2, stk. 1, litra k), omhandlede interventioner, skal fordeles proportionalt mellem ansøgerne i de tre sproggrupper i et vægtet gennemsnit mellem antallet heraf og hver gruppes behov. Ifølge samme artikels stk. 2 fastsættes hver sproggruppes behov årligt på grundlag af antallet af indgivne ansøgninger i løbet af de seneste ti år.

27 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at beregningen af størrelsen af hver sproggruppe foretages på grundlag af den seneste almindelige folketælling og erklæringer om tilhørsforhold til en af de tre sproggrupper, som alle italienske statsborgere over 14 år, der er bosat i den selvstyrende provins Bolzano, er forpligtet til at afgive.

28 Unionsborgere, som er bosat på provinsens område, dér udøver erhvervsmæssig beskæftigelse og opfylder de øvrige betingelser, som skal være opfyldt for, at der kan ydes boligstøtte, skal i overensstemmelse med provinslovens artikel 5, stk. 5, fremlægge en erklæring om tilhørsforhold eller tilknytning til en af de tre sproggrupper.

29 I henhold til provinslovens artikel 5, stk. 7, fastsætter Giunta årligt størrelsen af de midler, som skal forbeholdes tredjelandsstatsborgere og statsløse, der på tidspunktet for indgivelsen af deres ansøgning har været lovligt og fast bosat på provinsens område i mindst fem år, og som dér har udøvet erhvervsmæssig beskæftigelse i mindst tre år. Antallet af lejeboliger, som kan tildeles nævnte statsborgere og statsløse, fastsættes ligeledes i forhold til det vægtede gennemsnit af på den ene side antallet af sidstnævnte, der opfylder ovennævnte betingelser, og på den anden side deres behov.

Afgørelse nr. 1885

30 Det fremgår af Giuntas afgørelse nr. 1885 af 20. juli 2009 om midler for 2009 til tredjelandsstatsborgere og statsløse (herefter »afgørelse nr. 1855«), at antallet heraf i det vægtede gennemsnit skal tildeles koefficienten 5, mens deres behov multipliceres med koefficienten 1.

## Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

31 Servet Kamberaj er albansk statsborger, der har været bosat og haft fast beskæftigelse i den selvstyrende provins Bolzano siden 1994. Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at han har en tidsubegrænset opholdstilladelse.

32 Sagsøgeren i hovedsagen har i perioden fra 1998 til 2009, modtaget boligstøtte i henhold til provinslovens artikel 2, stk. 1, litra k).

33 Ved skrivelse af 22. marts 2010 meddelte IPES sagsøgeren i hovedsagen afslag på hans ansøgning om støtte for 2009 under henvisning til, at budgettet for tredjelandsstatsborgere, fastsat i overensstemmelse med afgørelse nr. 1885, var opbrugt.

34 Ved sag anlagt den 8. oktober 2010 nedlagde sagsøgeren i hovedsagen påstand for Tribunale di Bolzano om, at nævnte afslag var udtryk for forskelsbehandling udøvet af de sagsøgte i hovedsagen over for ham. Ifølge sagsøgeren er en national lovgivning som den, der findes i provinsloven og afgørelse nr. 1885, bl.a. uforenelig med direktiv 2000/43 og direktiv 2003/109, for så vidt som den stiller fastboende tredjelandsstatsborgere ringere end unionsborgere på boligstøtteområdet.

35 Den selvstyrende provins Bolzano har for den forelæggende ret gjort gældende, at det er nødvendigt at fastsætte en fordeling af støtte, som er proportional med de sproggrupper, der findes i provinsen, for at bevare den sociale stabilitet mellem de personer, som anmoder om social bistand.

36 Den forelæggende ret har anført, at ifølge provinsloven er befolkningen i den selvstyrende provins Bolzano opdelt i to kategorier, nemlig unionsborgere, hvad enten de er italienske eller ikke-italienske, for hvem adgangen til boligstøtte uden forskel kræver fremlæggelse af en erklæring om tilhørsforhold til en af de tre sproggrupper, og tredjelandsstatsborgere, for hvem denne erklæring ikke er påkrævet.

37 Den forelæggende ret anfører, at der i 2009, for at opfylde det samlede krav til adgang til lejeboliger eller ejerboliger, til den førstnævnte kategori, nemlig unionsborgerne, hvad enten de er italienere eller ikke-italienere, var blevet godkendt bevillinger på i alt 90 812 321,57 EUR, heraf 21 546 197,57 EUR i boligstøtte og 69 266 124 EUR til erhvervelse, opførelse og renovering af boliger for at imødekomme behovet for primære boliger, og at der til den anden kategori, nemlig den bestående af tredjelandsstatsborgere, var blevet godkendt bevillinger på i alt 11 604 595 EUR, heraf 10 200 000 EUR i boligstøtte og 1 404 595 EUR til erhvervelse, opførelse og renovering af boliger for at imødekomme behovet for primære boliger.

38 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at Tribunale di Bolzano af retsbevarende grunde tilkendte sagsøgeren i hovedsagen den ansøgte boligstøtte for månederne oktober 2009 til juni 2010, med et beløb af 453,62 EUR om måneden.

39 Tribunale di Bolzano, som fandt, at sagens afgørelse afhang af en fortolkning af EU-retten, har besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Følger det af princippet om EU-rettens forrang, at de nationale retter har pligt til fuldt ud og umiddelbart at anvende EU-retlige bestemmelser, som har direkte virkning, og undlade at anvende nationale bestemmelser, der er i strid med EU-retten, selv om de er vedtaget i henhold til grundlæggende principper i medlemsstatens forfatningsorden?

2) Såfremt der er konflikt mellem en national bestemmelse og EMRK, følger det da af henvisningen i artikel 6 TEU til EMRK, at en national ret har pligt til direkte at anvende artikel 14 i EMRK og artikel 1 i [12. protokol] og undlade at anvende uforenelige nationale bestemmelser uden først at skulle forelægge spørgsmålet om forfatningsmæssighed for den nationale forfatningsdomstol?

3) Er EU-retten – herunder navnlig artikel 2 [TEU] og 6 [TEU], chartrets artikel 21 og 34 samt direktiv 2000/43[…] og 2003/109[…] – til hinder for nationale (eller snarere regionale) bestemmelser som dem, der er indeholdt i artikel 15, stk. [2] i [præsidentielt dekret nr. 670/1972], sammenholdt med artikel 1 og 5 i provinsloven […], samt i [afgørelse nr. 1885], for så vidt som de hvad angår de pågældende ydelser, navnlig boligstøtte, tillægger nationalitet relevans, og som stiller arbejdstagere, der ikke tilhører Unionen, og som har været bosat i provinsen i en længere periode, såvel som statsløse, ringere end fællesskabsborgere (italienske eller ikke-italienske) bosat i samme provins?

Såfremt de foregående spørgsmål besvares bekræftende:

4) I tilfælde af tilsidesættelse af almindelige EU-retlige grundsætninger såsom princippet om forbud mod forskelsbehandling og kravet om retssikkerhed ved en national gennemførelsesbestemmelse, som tillader retterne at »påbyde, at den retsstridige adfærd skal bringes til ophør, og træffe enhver anden foranstaltning, som ud fra de foreliggende omstændigheder er egnet til at fjerne virkningerne af forskelsbehandlingen«, og hvorefter det skal »påbydes, at den adfærd eller akt, som er udtryk for forskelsbehandling, såfremt den stadig er gældende, og virkningerne heraf bringes til ophør«, ligesom der »for at hindre gentagelse af forskelsbehandlingen inden for den dato, der er fastsat i bestemmelsen, kan vedtages en plan for fjernelse af den fastslåede forskelsbehandling«, skal artikel 15 i direktiv 2000/43[…], for så vidt som den foreskriver, at sanktionerne skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have en afskrækkende virkning, da fortolkes således, at bestemmelsen med hensyn til den konstaterede forskelsbehandling og de virkninger, som skal fjernes, også med henblik på at undgå uberettiget omvendt forskelsbehandling omfatter alle hermed forbundne tilsidesættelser vedrørende de personer, som forskelsbehandles, også selv om de ikke er parter i tvisten?

Såfremt det foregående spørgsmål besvares bekræftende:

5) Er EU-retten – herunder navnlig artikel 2 [TEU] og 6 [TEU], chartrets artikel 21 og 34 samt direktiv 2000/43[…] og 2003/109[…] – til hinder for en national (eller snarere regional) bestemmelse, som kun over for tredjelandsstatsborgere, men ikke over for fællesskabsborgere (italienske eller ikke-italienske) – der alene behandles lige med hensyn til kravet om bopæl på provinsens område i over fem år – opstiller en yderligere betingelse om, at de for at få adgang til boligstøtten har haft erhvervsmæssig beskæftigelse i tre år?

6) Er EU-retten, herunder navnlig artikel 2 [TEU] og 6 [TEU] samt artikel 18 [TEUF], 45 [TEUF] og 49 [TEUF], sammenholdt med chartrets artikel 1, 21 og 34, til hinder for en national (eller snarere regional) bestemmelse, hvorefter fællesskabsborgere (italienske eller ikke-italienske) for at få adgang til boligstøtte har pligt til at afgive en erklæring om tilhørsforhold eller tilknytningsforhold til en af de tre sproggrupper, som findes i Alto Adige/Südtirol?

7) Er EU-retten – herunder navnlig artikel 2 [TEU] og 6 [TEU] samt artikel 18 [TEUF], 45 [TEUF] og 49 [TEUF], sammenholdt med chartrets artikel 21 og 34, til hinder for en national (eller snarere regional) bestemmelse, hvorefter fællesskabsborgerne (italienske eller ikke-italienske) for at få adgang til boligstøtte skal have haft bopæl eller erhvervsmæssig beskæftigelse på provinsens område i mindst fem år?«

## Om de præjudicielle spørgsmål

*Om formaliteten med hensyn til det første og fjerde til syvende spørgsmål*

40 Indledningsvis bemærkes, at det inden for rammerne af det samarbejde, der i henhold til artikel 267 TEUF er indført mellem Domstolen og de nationale retter, ifølge fast retspraksis udelukkende tilkommer den nationale ret, for hvilken tvisten er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, der skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, både om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, og relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de stillede spørgsmål vedrører fortolkningen af EU-retten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse (jf. bl.a. dom af 4.7.2006, sag C-212/04, Adeneler m.fl., Sml. I, s. 6057, præmis 41 og den deri nævnte retspraksis).

41 Domstolen er dog af hensyn til efterprøvelsen af sin egen kompetence beføjet til at undersøge de omstændigheder, hvorunder den nationale ret har forelagt sagen. Den samarbejdsånd, der er en forudsætning for, at den præjudicielle procedure kan fungere, indebærer, at den nationale ret for sit vedkommende skal tage hensyn til den opgave, som Domstolen varetager, og som er at bidrage til retsplejen i medlemsstaterne og ikke at udøve responderende virksomhed vedrørende generelle eller hypotetiske spørgsmål (jf. dommen i sagen Adelener m.fl., præmis 42).

42 I denne forbindelse er afvisning af at behandle en anmodning fra en national ret kun mulig, når det klart fremgår, at den af den nationale ret ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, eller når problemet er af hypotetisk karakter, og Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan foretage en saglig korrekt besvarelse af de stillede spørgsmål (jf. dom af 23.11.2006, sag C-238/05, Asnef-Equifax og Administración del Estado, Sml. I, s. 11125, præmis 17).

43 I lyset af disse principper skal Domstolen undersøge, om visse af de af den forelæggende ret forelagte spørgsmål kan antages til realitetsbehandling.

Det første spørgsmål

44 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, hvorvidt princippet om EU-rettens forrang forpligter de nationale retter til at anvende EU-retlige bestemmelser, som har direkte virkning, og undlade at anvende enhver national bestemmelse, der er i strid med EU-retten, selv om en sådan bestemmelse er vedtaget i henhold til grundlæggende principper i den pågældende medlemsstats forfatningsorden.

45 Dette spørgsmål vedrører princippet om beskyttelse af sproglige mindretal, hvilket ifølge den nationale ret er et grundlæggende princip i nævnte medlemsstats forfatningsorden. Dette princip er således kun relevant i hovedsagen for så vidt angår italienske statsborgere og unionsborgere, for hvem adgangen til boligstøtte, som det fremgår af denne doms præmis 26-28, uden forskel er betinget af fremlæggelse af en simpel erklæring om tilhørsforhold til en af de tre sproggrupper, da en sådan erklæring ikke kræves af tredjelandsstatsborgere, såsom sagsøgeren i hovedsagen.

46 Da det første spørgsmål reelt tilsigter, at Domstolen foranlediges til at udøve responderende virksomhed vedrørende et generelt spørgsmål om en situation, der savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand for den forelæggende ret, skal det fastslås, at dette spørgsmål ikke kan antages til realitetsbehandling.

Det fjerde spørgsmål

47 Med det fjerde spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 15 i direktiv 2000/43, som bestemmer, at sanktionerne for tilsidesættelse af princippet om forbud mod forskelsbehandling på grund af race eller etnisk baggrund skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have en afskrækkende virkning, pålægger den nationale ret, når den konstaterer en sådan tilsidesættelse, at fjerne alle tilsidesættelser vedrørende ofrene for forskelsbehandlingen, også selv om disse sidstnævnte ikke er parter i tvisten.

48 I det foreliggende tilfælde fremgår det klart af både forelæggelsesafgørelsen og indlæggene for Domstolen, at den forskelsbehandling, som sagsøgeren i hovedsagen påstår at være offer for i forhold til italienske statsborgere, er baseret på hans status som tredjelandsstatsborger.

49 I overensstemmelse med artikel 1 og artikel 2, stk. 1 og 2, i direktiv 2000/43 finder dette imidlertid kun anvendelse på direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse. Direktivets artikel 3, stk. 2, præciserer, at det ikke omfatter forskelsbehandling på grundlag af nationalitet og ikke berører bestemmelser og betingelser vedrørende tredjelandsstatsborgeres og statsløse personers indrejse og ophold på medlemsstaternes territorium og heller ikke nogen form for behandling, der skyldes de pågældende tredjelandsstatsborgeres eller statsløse personers retsstilling.

50 Det følger heraf, at den påståede forskelsbehandling af sagsøgeren i hovedsagen ikke falder ind under anvendelsesområdet for direktiv 2000/43, og at det fjerde spørgsmål ikke kan antages til realitetsbehandling.

Det femte spørgsmål

51 Med det femte spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om EU-rettens bestemmelser, herunder navnlig direktiv 2000/43 og direktiv 2003/109, er til hinder for en national eller regional bestemmelse, som kun pålægger tredjelandsstatsborgere, men ikke unionsborgere, hvad enten de er italienske eller ikke-italienske, en yderligere betingelse, ud over kravet om bopæl på den selvstyrende provins Bolzanos område i over fem år, i henhold til hvilken der stilles krav om, at disse statsborgere for at få adgang til boligstøtten har haft erhvervsmæssig beskæftigelse i tre år.

52 Det bemærkes, som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at tvisten i hovedsagen vedrører den påståede forskelsbehandling af sagsøgeren i hovedsagen som følge af den i provinsloven og i afgørelse nr. 1885 fastsatte fordelingsordning vedrørende boligstøttemidler.

53 I hovedsagen er det ubestridt, at sagsøgeren i hovedsagen opfyldte den betingelse, der er pålagt tredjelandsstatsborgere ved provinslovens artikel 5, stk. 7, nemlig betingelsen om at have haft erhvervsmæssig beskæftigelse i den selvstyrende provins Bolzano i mindst tre år, og han blev ikke meddelt afslag på sin ansøgning om boligstøtte med den begrundelse, at han ikke opfyldte en sådan betingelse.

54 Det må herefter fastslås, at det femte spørgsmål, der savner enhver forbindelse med realiteten i eller genstanden for den tvist, der verserer for den forelæggende ret, må afvises fra realitetsbehandling.

Det sjette og syvende spørgsmål

55 Med det sjette og syvende spørgsmål, som gennemgås samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om EU-retten, herunder navnlig artikel 2 TEU og 6 TEU, 18 TEUF, 45 TEUF og 49 TEUF, sammenholdt med chartrets artikel 1, 21 og 34, skal fortolkes således, at de er til hinder for en national eller regional bestemmelse, hvorefter unionsborgere, for at modtage den i denne bestemmelse fastsatte boligstøtte, for det første skal have haft bopæl eller udøvet erhvervsmæssig beskæftigelse på den selvstyrende provins Bolzanos område i mindst fem år, og for det andet skal afgive en erklæring om tilhørsforhold eller tilknytningsforhold til en af de tre sproggrupper, som findes på dette område.

56 Det bemærkes i denne forbindelse, som det fremgår af denne doms præmis 31 og 52, at sagsøgeren i hovedsagen er tredjelandsstatsborger, der i adskillige år har haft fast bopæl på den selvstyrende provins Bolzanos område, og at tvisten i hovedsagen vedrører afslaget på hans ansøgning om boligstøtte under henvisning til, at budgettet for tredjelandsstatsborgere er opbrugt, og den omstændighed, at der ikke længere var de nødvendige midler til rådighed til at udbetale denne støtte til de nævnte statsborgere.

57 Den forelæggende ret har ikke godtgjort, hvorfor ophævelsen på grundlag af EU-retten af bopæls- eller sprogbetingelserne, der kræves af unionsborgere for at modtage boligstøtte som fastsat i den af den selvstyrende provins Bolzano vedtagne bestemmelse, kunne have forbindelse med realiteten i eller genstanden for den tvist, der verserer for den.

58 Som følge heraf skal det fastslås, at den forelæggende rets sjette og syvende spørgsmål ikke kan antages til realitetsbehandling.

*Om realiteten*

Det andet spørgsmål

59 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om det, såfremt der er konflikt mellem en national bestemmelse og EMRK, følger af henvisningen i artikel 6 TEU til sidstnævnte, at en national ret har pligt til direkte at anvende artikel 14 i EMRK og artikel 1 i 12. protokol og undlade at anvende uforenelige nationale bestemmelser uden først at skulle forelægge spørgsmålet om forfatningsmæssighed for Corte costituzionale.

60 I overensstemmelse med artikel 6, stk. 3, TEU udgør de grundlæggende rettigheder, som de er garanteret ved EMRK, og som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner, generelle principper i EU-retten.

61 Denne bestemmelse i EU-traktaten afspejler Domstolens faste praksis, hvorefter de grundlæggende rettigheder er en integrerende del af de almindelige principper, hvis beskyttelse Domstolen skal sikre (jf. f.eks. dom af 29.9.2011, sag C-521/09 P, Elf aquitaine mod Kommissionen, Sml. I, s. 8947, præmis 112).

62 Artikel 6, stk. 3, TEU regulerer imidlertid ikke forholdet mellem EMRK og medlemsstaternes retsordener og fastsætter heller ikke, hvilke konsekvenser en national ret skal udlede i tilfælde af konflikt mellem rettighederne sikret ved denne konvention og en bestemmelse i national ret.

63 Det andet spørgsmål skal derfor besvares med, at henvisningen i artikel 6 TEU til EMRK ikke forpligter den nationale ret, såfremt der er konflikt mellem en national bestemmelse og EMRK, til direkte at anvende bestemmelserne i nævnte konvention og undlade at anvende den bestemmelse i national ret, der er uforenelig hermed.

Det tredje spørgsmål

64 Med det tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om EU-retten, herunder direktiv 2000/43 og 2003/109, skal fortolkes således, at de er til hinder for nationale eller regionale bestemmelser som de i hovedsagen omhandlede, der med hensyn til tildeling af boligstøtte foreskriver en behandling af fastboende tredjelandsstatsborgere, der er forskellig fra den, som er forbeholdt unionsborgere, hvad enten de er italienske eller ikke-italienske statsborgere, bosat på den selvstyrende provins Bolzanos område.

65 Af de grunde, der allerede er anført i denne doms præmis 48-50, falder den påståede forskelsbehandling af sagsøgeren i hovedsagen ikke ind under anvendelsesområdet for direktiv 2000/43.

66 Hvad angår direktiv 2003/103 bemærkes indledningsvis, at den ordning, der er blevet indført ved direktivet, tydeligt anfører, at erhvervelse af status som fastboende udlænding i henhold til dette direktiv er underlagt en særlig procedure og desuden forpligtelsen til at opfylde de præcise betingelser i dette direktivs kapitel II.

67 Artikel 4 i direktiv 2003/109 fastsætter således, at medlemsstaterne forbeholder meddelelse af status som fastboende udlænding for tredjelandsstatsborgere, der har opholdt sig lovligt og uden afbrydelse på deres område i fem år umiddelbart forud for indgivelsen af den relevante ansøgning. Dette direktivs artikel 5 betinger erhvervelsen af denne status af bevis for, at tredjelandsstatsborgeren, der ansøger om denne status, råder over tilstrækkelige indtægter og en sygeforsikring. Endelig præciserer samme direktivs artikel 7 de processuelle krav til opnåelse af nævnte status.

68 På baggrund heraf påhviler det den foreliggende ret at efterprøve, om sagsøgeren i hovedsagen har opnået status som fastboende udlænding, således at han i henhold til nævnte direktiv har ret til samme rettigheder som den berørte medlemsstats statsborgere, jf. direktivets artikel 11, stk. 1.

69 Det skal nu undersøges, om en fordelingsordning vedrørende boligstøttemidler som den i hovedsagen omhandlede er i overensstemmelse med ligebehandlingsprincippet i artikel 11 i direktiv 2003/109.

– Forskelsbehandlingen og de omhandlede situationers sammenlignelighed

70 Det bemærkes for det første, at i hovedsagen fordeler provinsloven boligstøttemidler på grundlag af et vægtet gennemsnit fastsat ud fra størrelsen af hver kategori og kategoriens behov både for unionsborgere, hvad enten de er italienske eller ikke-italienske, og for tredjelandsstatsborgere.

71 Ikke desto mindre gælder det, at hvad angår italienske statsborgere og unionsborgere, for hvem adgangen til boligstøtte, som det fremgår af denne doms præmis 26-28, uden forskel er betinget af fremlæggelse af en erklæring om tilhørsforhold til en af de tre sproggrupper, justeres de to forhold, der tages i betragtning i forbindelse med fastlæggelsen af det vægtede gennemsnit, med den samme koefficient, nemlig en koefficient på 1, hvorimod det for tredjelandsstatsborgere gælder, at deres antal i henhold til afgørelse nr. 1885 tildeles koefficienten 5, mens deres behov multipliceres med koefficienten 1.

72 Som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, har fastlæggelsen af tildelte midler i form af boligstøtte til unionsborgere på den ene side og tredjelandsstatsborgere på den anden side således siden 2009 været genstand for en forskellig beregningsmetode. Anvendelsen af forskellige koefficienter bevirker, at kategorien bestående af tredjelandsstatsborgere stilles ringere, idet budgetmidlerne til at imødekomme deres ansøgninger om boligstøtte er begrænsede og dermed risikerer at blive opbrugt hurtigere end dem, der er afsat til de nævnte borgere.

73 Følgelig skaber forskellen mellem koefficienterne i forhold til antallet af tredjelandsstatsborgere på den ene side og unionsborgere, hvad enten de er italienske eller ikke-italienske, der tilhører de tre sproggrupper, på den anden side, en forskelsbehandling mellem de to modtagerkategorier.

74 Hvad angår sammenligningen mellem unionsborgere, hvad enten de er italienske eller ikke-italienske, og tredjelandsstatsborgere gør den selvstyrende provins Bolzano gældende, at anvendelsen af forskellige ordninger til at fastlægge den talmæssige størrelse af de to kategorier eller for at opgøre deres behov viser, at de ikke befinder sig i en sammenlignelig situation.

75 Selv hvis det antages, at der foreligger statistiske eller administrative vanskeligheder med at behandle boligstøtteansøgninger, især fra tredjelandsstatsborgere, således som den selvstyrende provins Bolzano gør gældende, forklarer disse vanskeligheder dog ikke, hvorfor disse statsborgeres situation, når de har opnået den status, som gives ved direktiv 2003/109, har opfyldt både proceduren og de betingelser, der er fastsat i dette direktiv, og ikke råder over tilstrækkelige midler til at dække boligudgifterne, ikke er sammenlignelig med situationen for en unionsborger, der har det samme økonomiske behov.

– Forskelsbehandlingen i lyset af artikel 11, stk. 1, i direktiv 2003/109

76 For det andet skal det afklares, hvorvidt den således fastslåede forskelsbehandling er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 2003/109, hvilket den selvstyrende provins Bolzano bestrider, navnlig direktivets artikel 11, hvis stk. 1, litra d), fastsætter, at fastboende udlændinge har samme rettigheder med hensyn til social sikring og centrale ydelser, der tildeles som social bistand i henhold til national lovgivning.

77 Det skal i denne henseende erindres, at når EU-lovgiver har foretaget en udtrykkelig henvisning til national lovgivning, hvilket er tilfældet i artikel 11, stk. 1, litra d), i direktiv 2003/109, tilkommer det ikke Domstolen at undergive den omhandlede ordlyd en selvstændig og ensartet fortolkning i henhold til EU-retten (jf. i denne retning dom af 18.1.1984, sag 327/82, Ekro, Sml. s. 107, præmis 14). En sådan henvisning indebærer således, at EU-lovgiver har villet respektere de forskelle, der findes i medlemsstaterne med hensyn til definitionen og den nøjagtige rækkevidde af de pågældende begreber.

78 Den manglende selvstændige og ensartede definition i henhold til EU-retten af begreberne social sikring og centrale ydelser, der tildeles som social bistand, og henvisningen til national ret i artikel 11, stk. 1, litra d), i direktiv 2003/109 vedrørende disse begreber indebærer dog ikke, at medlemsstaterne ville kunne skade den effektive virkning af direktiv 2003/109 ved anvendelsen af det i denne artikel fastsatte ligebehandlingsprincip.

79 Det fremgår af tredje betragtning til direktiv 2003/109, at direktivet overholder de grundlæggende rettigheder og de principper, som anerkendes i bl.a. chartret, der i henhold til artikel 6, stk. 1, første afsnit, TEU har samme juridiske værdi som traktaterne. Chartrets artikel 51, stk. 1, fastslår nemlig, at bestemmelserne heri er rettet til medlemsstaterne, når de gennemfører EU-retten.

80 Det følger heraf, at medlemsstaterne, når de afgør, hvilke sociale sikringsforanstaltninger og centrale ydelser der tildeles som social bistand, som er defineret i deres nationale lovgivning og omfattet af ligebehandlingsprincippet i artikel 11, stk. 1, litra d), i direktiv 2003/109, skal overholde de rettigheder og principper, der er fastsat i chartret, bl.a. dem, der fremgår af chartrets artikel 34. Det følger af sidstnævnte artikels stk. 3, at Unionen og dermed medlemsstaterne, når de gennemfører EU-retten, for at bekæmpe social udstødelse og fattigdom »anerkender og respekterer […] retten til social bistand og boligstøtte, der skal sikre en værdig tilværelse for alle, der ikke har tilstrækkelige midler, efter de bestemmelser, der er fastsat i EU-retten og national lovgivning og praksis«.

81 Da både artikel 11, stk. 1, litra d), i direktiv 2003/109 og chartrets artikel 34, stk. 3, henviser til national ret, tilkommer det den forelæggende ret under hensyntagen til målsætningen om integration, som dette direktiv forfølger, at vurdere, hvorvidt en boligstøtte som den, der er fastsat i provinsloven, er omfattet af en af de kategorier, der er nævnt i artikel 11, stk. 1, litra d), hvilket bestrides af den selvstyrende provins Bolzano.

– Artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109

82 Da den forelæggende ret kan anlægge det synspunkt, at den i hovedsagen omhandlede boligstøtte er omfattet af artikel 11, stk. 1, litra d), i direktiv 2003/109, skal det for det tredje undersøges, om den selvstyrende provins Bolzano, som den har hævdet, er berettiget til at begrænse anvendelsesområdet for det i nævnte artikel 11 fastsatte ligebehandlingsprincip i medfør af samme artikels stk. 4.

83 Det bemærkes i denne forbindelse, at denne bestemmelse foreskriver, at med hensyn til social bistand og social beskyttelse kan medlemsstaterne begrænse anvendelsen af nævnte princip til centrale ydelser. Artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109 tillader derimod ikke en fravigelse af nævnte princip for så vidt angår sociale sikringsydelser, som defineret i den nationale lovgivning.

84 Det fremgår af 13. betragtning til nævnte direktiv, at begrebet bistand eller centrale ydelser mindst omfatter en minimal indkomststøtte, bistand ved sygdom og graviditet, bistand til forældre og langtidspleje. De nærmere bestemmelser for tildeling af sådanne ydelser eller sådan bistand skal i overensstemmelse med denne betragtning fastsættes efter national lovgivning.

85 Indledningsvis bemærkes, at opregningen i 13. betragtning, som illustrerer begrebet »centrale ydelser« i artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109, ikke er udtømmende, hvilket bekræftes af anvendelsen af udtrykket »mindst«. Den omstændighed, at der ikke er foretaget en udtrykkelig henvisning i denne betragtning til boligstøtte, indebærer således ikke, at boligstøtte ikke er en central ydelse, som ligebehandlingsprincippet nødvendigvis skal anvendes på.

86 Endvidere bemærkes, at da integrationen af tredjelandsstatsborgere, der er fastboende i medlemsstaterne, og disse statsborgeres ret til ligebehandling på de områder, der er opregnet i artikel 11, stk. 1, i direktiv 2003/109, er hovedreglen, skal den i samme artikels stk. 4 fastsatte undtagelse fortolkes strengt (jf. analogt dom af 4.3.2010, sag C-578/08, Chakroun, Sml. I, s. 1839, præmis 43).

87 Det bemærkes i denne henseende, at en offentlig myndighed på enten nationalt, regionalt eller lokalt plan kun kan gøre undtagelsen i artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109 gældende, hvis de kompetente instanser i den omhandlede medlemsstat for at gennemføre dette direktiv klart har givet udtryk for, at de agtede at påberåbe sig denne undtagelse.

88 Det fremgår ikke af de sagsakter, der foreligger for Domstolen, at Den Italienske Republik har tilkendegivet sin hensigt om at anvende undtagelsen til ligebehandlingsprincippet i artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109.

89 Endelig bemærkes, at henvisningen til national ret i 13. betragtning til nævnte direktiv er begrænset til bestemmelser for tildeling af de pågældende ydelser, dvs. fastlæggelsen af betingelser for adgang til og niveauet for sådanne ydelser og de dertil knyttede procedurer.

90 Betydningen og rækkevidden af begrebet »centrale ydelser« i artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109 skal således findes under hensyntagen til baggrunden for denne artikel og i det formål, som dette direktiv forfølger, nemlig integrationen af tredjelandsstatsborgere, der lovligt og fast er bosat i medlemsstaterne.

91 Artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109 skal fortolkes således, at medlemsstaterne kan begrænse ligebehandlingen af indehavere af status i henhold til direktiv 2003/109, bortset fra sociale sikringsydelser eller social beskyttelse ydet af de offentlige myndigheder på enten nationalt, regionalt eller lokalt plan, som bidrager til at sætte den enkelte i stand til at opfylde sine grundlæggende behov, såsom kost, bolig og sundhed.

92 Det bemærkes i denne forbindelse, at Unionen i overensstemmelse med chartrets artikel 34 anerkender og respekterer retten til social bistand og boligstøtte, der skal sikre en værdig tilværelse for alle, der ikke har tilstrækkelige midler. Heraf følger, at for så vidt som den i hovedsagen omhandlede støtte opfylder formålet i nævnte artikel i chartret, kan den ikke efter EU-retten anses for ikke at være en del af de grundlæggende ydelser i henhold til artikel 11, stk. 4, i direktiv 2003/109. Det tilkommer den nationale ret at foretage de nødvendige konstateringer under hensyntagen til formålet med denne støtte, dens størrelse, betingelserne for tildeling og denne støttes placering i det italienske system med social bistand.

93 Det tredje spørgsmål skal derfor besvares med, at artikel 11, stk. 1, litra d), i direktiv 2003/109 skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale eller regionale bestemmelser som de i hovedsagen omhandlede, der med hensyn til boligstøtte foreskriver en behandling af tredjelandsstatsborgere, som i overensstemmelse med bestemmelserne i dette direktiv har opnået status som fastboende, der er forskellig fra den, som er forbeholdt nationale borgere bosat i samme provins eller region, ved fordelingen af midler, bestemt til nævnte støtte, forudsat at en sådan støtte er omfattet af en af de tre kategorier, der er omhandlet i denne bestemmelse, og at samme artikels stk. 4 ikke finder anvendelse.

## Sagens omkostninger

94 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Store Afdeling) for ret:

1) **Det første og fjerde til syvende spørgsmål forelagt af Tribunale di Bolzano i sag C-571/10 kan ikke antages til realitetsbehandling.**

2) **Henvisningen i artikel 6, stk. 3, TEU til den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950, forpligter ikke den nationale ret, såfremt der er konflikt mellem en national bestemmelse og denne konvention, til direkte at anvende bestemmelserne i nævnte konvention og undlade at anvende den bestemmelse i national ret, der er uforenelig hermed.**

3) **Artikel 11, stk. 1, litra d), i Rådets direktiv 2003/109/EF af 25. november 2003 om tredjelandsstatsborgeres status som fastboende udlændinge skal fortolkes således, at den er til hinder for nationale eller regionale bestemmelser som de i hovedsagen omhandlede, der med hensyn til boligstøtte foreskriver en behandling af tredjelandsstatsborgere, som i overensstemmelse med bestemmelserne i dette direktiv har opnået status som fastboende, der er forskellig fra den, som er forbeholdt nationale borgere bosat i samme provins eller region, ved fordelingen af midler, der er bestemt til nævnte støtte, forudsat at en sådan støtte er omfattet af en af de tre kategorier, der er omhandlet i denne bestemmelse, og at samme artikels stk. 4 ikke finder anvendelse.**

Underskrifter